

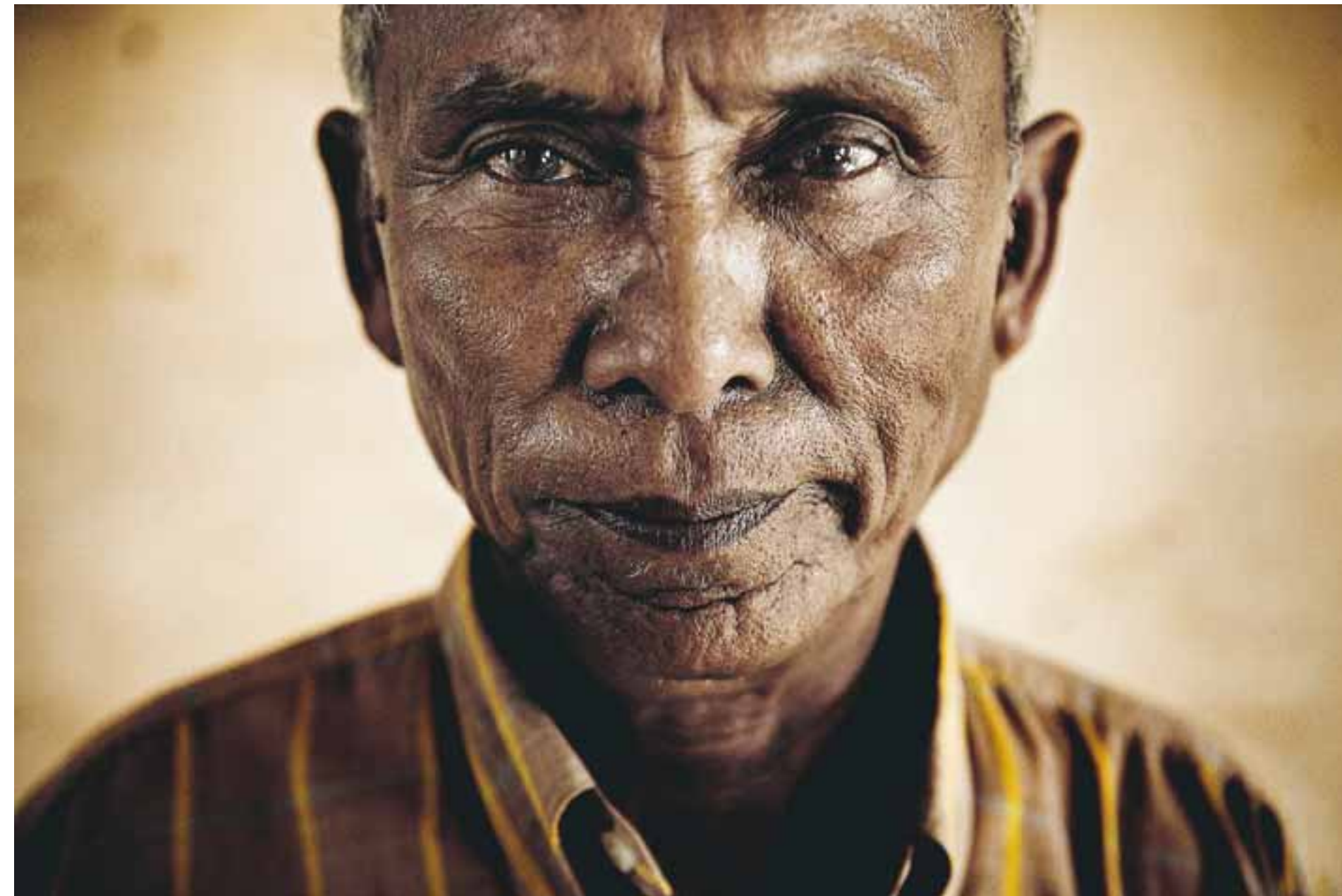
Runt 1,7 miljoner människor miste livet under Röda Khmerernas skräckvälde i Kambodja. I år, 30 år efter regimens fall, ska en FN-tribunal i Phnom Penh skipa rättvisa.

Text: Thomas Aue Sobol

Foto: David Høgsholt

I torturfängelset S-21 var det Prak Khans uppgift att få de dödsdömda att erkänna brott. I det tredje avsnittet av Sydsvenskans artikelserie om Kambodja berättar han sin historia.

"Om en galen hund biter dig, ska du inte bita tillbaka", säger Chum Mey, 77. Han kan inte glömma men vill inte längre hämnas. Nu ska han vittna inför FN:s tribunal i Phnom Penh.

Khmerernas bödel och hans offer

Kan man förlåta den som har dödat ens hustru och nyfödde son? Går det att övervinna sin längtan efter hämnd?

Så löper tankarna när jag går längs Gata 113 i Phnom Penh för att möta Chum Mey, en man som i 28 år funderat på svaren.

I handen har jag ett gulnat fotografi av sju män. Det togs i januari 1979 när vietnameserna invaderat Kambodja, störtat Khmerregimen och befriat fångarna i torturfängelset S-21.

En av dem var Chum Mey. Han står längst till vänster på bilden.

Till The Killing Fields

I S-21 torterades människor tills de erkände att de var CIA-agenter eller den kommunistiska revolutionens fiender, och så dömdes de till döden. Med bindel för ögonen kördes de till The Killing Fields, avrättningsplatsen.

Runt 14 000 människor passerade S-21, "där den som kommit in aldrig släpps ut igen" som folk sa till varandra.

En bild från 1979 på de befriade fångarna i fängelset S-21. Tre av dem (inringade på bilden) lever fortfarande och ska vittna i FN-tribunalen om Röda Khmerernas folk mord i Kambodja.

Av de sju på fotografiet är fyra nu döda. Tre lever:
► Chum Mey, 77
► Bou Meng, 66
► Vann Nath, 61

Jag söker upp dem för att fråga hur de ser på den förestående rättsprocessen och vad de hoppas att den för med sig.

Efter tio års dividerande enades FN och Kambodja i juni 2007

om reglerna för en tribunal där några av historiens värsta massmördare ska dömas.

Röda khmer-ledaren Pol Pot är död, men andra lever.

Som "Broder nummer 2", Nuon Chea.

Som den tidigare presidenten Khieu Sampan.

Som "Duch", chefen för S-21, Kang Kek Ieu.

Kambodja 30 år efteråt.

Sydsvenskan har träffat tre män som överlevde torturfängelset S-21 och en av torterarna som arbetade där.

Idag: Chum Mey förlåter den som visar ånger.

GRAFIK: SYDSVENSKAN

FAKTA

Målet var en stat utan privat ägande

Från den 17 april 1975 och tre år, åtta månader och tjugo dagar framöver avrättades, svält och pinades 1,7 miljoner människor till döds i Kambodja under Pol Pots regim.

Målet var en utopi, grundad på radikal nationalistisk kommunism, ett penninglöst, klasslöst risodlande jordbruksland utan privata ägodelar.

Intellektuella som studenter, munkar, läkare och lärare uppfattades som regimens fiender.

Skolorna stängdes, etniska minoriteter förföljdes och städerna tömdes.

Phnom Penhs 2,5 miljoner människor tvångsflyttades till landsbygden, där de utsattes för hårt fysiskt arbete och svält.

S-21 var först gymnasium och sedan ett fängelse där vistelsen bara kunde sluta på ett sätt: döden på The Killing Fields. Nu är byggnaden museum.

FOTO: ANDREAS REILSSON

Vill du se var de torterade mig?

PHNOM PENH. Chum Mey väntar på en bänk utanför S-21, som är ombyggt till ett museum över folk mordet. Den gamle mekanikern sitter stilla och hopsjunken. Han ser vänlig ut.

– Vill du se var de torterade mig? frågar han.

Vi går mot den fallfärdiga trevåningsbyggnaden. Före revolutionen var den gymnasium. Mey klappar upp för trapporna i sina sandaler, tvekar och vänder. Fel väning, säger han.

Under två timmar förklarar han detaljerat vad han varit med om. Man behöver inte fråga vad han minns, för Chum Mey kan inte glömma.

Han sätter sig på det dammiga golvet och visar var fotbojorna var fästa runt hans vrist, hur vakterna slog honom med bambukäppar, hur det gick till när de drog ut hans naglar med en tång. Han pekar på mörka fläckar på golvet som han kallar "ärr efter blod".

– Då fanns ingen säng i det här rummet, bara ett bord, en stol och en skrivmaskin, säger han.

Han ska upprepa sin berättelse när han vittnar inför tribunalen; att han minns rätt och sant är avgörande.

Efter tolv dagars tortyr erkände Chum Mey att han var CIA-agent fast han inte visste vad bokstäverna betyder.

– Du kunde ha erkänt direkt så hade jag inte behövt spöa dig, sa torteraren.

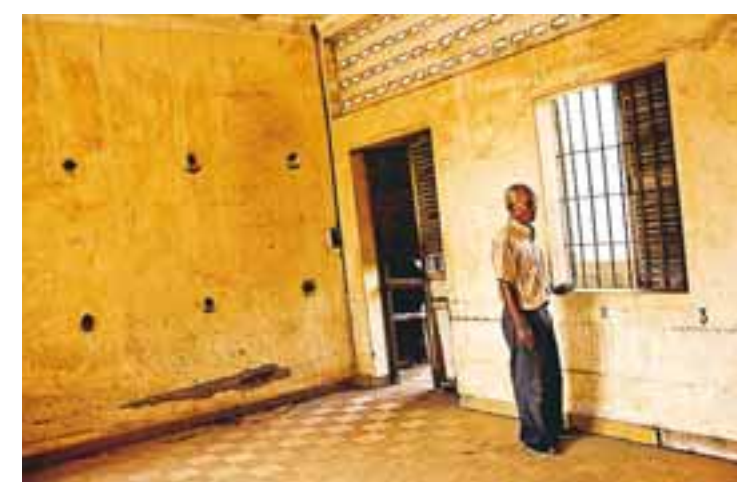
Tillsammans med 180 andra kedjades Chum Mey i ett rum. Varje kväll lyssnade han efter lastbilarna som hämtade dödsdömda till The Killing Fields. När han hörde klockan slå midnatt visste han att han skulle leva ännu en dag.

I virrvarret efter vietnamesernas invasion släpptes Chum Mey ur S-21 och återförenades med sin fru.

– En liten grupp Röda khmerer tog med oss västerut. En natt när vi vilade kom andra soldater. "Vad är det här för ena?" sa de och pekade på oss. "De ska väl skjutas!"

– De ställde upp oss på led framför en pagod. När de siktede mot min fru, ropade hon: "Du som är mina barns far, fly! De dödar mig!"

– Hon höll vår nästan nyfö-

Tillbaka i cellen. Efter tolv dagars tortyr erkände Chum Mey att han var CIA-agent fast han inte visste vad bokstäverna betydde.

de son i famnen. De sköt salva på salva. Vår pojke grät och så plötsligt var han tyst. Jag sprang. De sköt efter mig, men missade. Jag kom till en backe och ut på ett risfält. I tre dagar och nätter sprang jag utan att se mig om.

Chum Mey berättar utan pauser eller avbrott. Hans röst ekar mot betongväggarna och han har tårar i ögonen.

Jag frågar om han har velat hämnas.

– Efter kriget var mitt hat glö-

dande. Jag kände som att mina tårar trängde ut genom varje por i min kropp. Jag ville ha hämnd. Jag ville slita ut deras hjärtan och äta dem. Men nu är det inte längre hämnd jag behöver. Jag vill att de som torterade mig och som dödade min son och min fru ska erkänna och be om förlåtelse.

– Bara de säger: "Jag är skyldig. Jag ångrar. Jag gjorde fel", så behöver de varken fängslas eller dödas. Säger de det, kan de för min del släppas fria i morgon.

Chum Mey citerar ett buddhistiskt ordspråk: "Om en galen hund biter dig, ska du inte bita tillbaka". Som buddhist tror han att bödlarna får sitt straff i nästa liv, när de återföds som hundar eller råttor. Som Chum Mey vet han inte riktigt vad han ska tro.

När jag sätter mig bakom Chum Mey på hans moped och får skjuts genom Phnom Penh, tänker jag att jag håller tag om en man som försökt skapa sig ett nytt liv som är så likt hans gamla som möjligt. Sex barn miste han under Pol Pot-tiden, tre söner och tre döttrar. Lika många, tre söner och tre döttrar, har han fått med sin andra fru.

Stengolvet i hans hem är burt. Få möbler. Inget pynt. Mitt i rummet ligger hans barnbarn, en tremånaders flicka med spretigt svart hår. Chum Mey böjer sig ner mot henne.

– Känner du igen mig? frågar han.

Översättning: Karen Söderberg

Nästa avsnitt: Bou Meng, 66, "Den som överlevt S-21 kan ju inte dö i en trafikolycka".